

УДК 631.15:334

Полятикіна Л.І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Сумського національного аграрного університету

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

IMPROVING THE DEVELOPMENT OF INVESTMENT ATTRACTIVE ENTERPRISES OF SMALL BUSINESS

АНОТАЦІЯ

В Україні мале підприємництво як самостійне соціально-економічне явище розвивається в складних умовах становлення ринкової економіки та стикається з безліччю проблем. Малі підприємства створюються, мають певну підтримку, але конкурентоспроможного підприємницького типу господарювання в малому підприємстві ще не створено. У сучасному аграрному секторі існує низка особливостей розвитку підприємництва. Підприємництво сприяє розширенню сфери аграрної праці, створенню нових можливостей для працевлаштування незайнятого населення і звільнених працівників із підприємств, що діють неефективно. Відповідно, підвищується роль інвестиційної привабливості підприємств малого бізнесу.

Ключові слова: підприємство, малий бізнес, страхування, інвестиційна привабливість, виробництво.

АННОТАЦИЯ

В Украине малое предпринимательство как самостоятельное социально-экономическое явление развивается в сложных условиях становления рыночной экономики и сталкивается с множеством проблем. Малые предприятия создаются, имеют определенную поддержку, но конкурентоспособного предпринимательского типа хозяйствования в малом предпринимательстве еще не создано. В современном аграрном секторе существует ряд особенностей развития предпринимательства. Предпринимательство способствует расширению сферы аграрного труда, созданию новых возможностей для трудоустройства незанятого населения и уволенных работников с предприятий, действующих неэффективно. Соответственно, повышается роль инвестиционной привлекательности предприятий малого бизнеса.

Ключевые слова: предприятие, малый бизнес, страховая, инвестиционная привлекательность, производство.

ANNOTATION

In Ukraine, small business as an independent socio-economic phenomenon develops in the difficult conditions of the emergence of a market economy and faces many problems. Small businesses are established, with some support, but a competitive entrepreneurial type of business in small business has not yet been created. In the modern agricultural sector, there are a number of peculiarities of entrepreneurship development. Entrepreneurship promotes the expansion of the field of agrarian labor, the creation of new opportunities for the employment of unemployed people and dismissed workers from companies operating inefficiently. Accordingly, the role of investment attractiveness of small businesses is increasing.

Keywords: enterprise, small business, insurance, investment attractiveness, production.

Постановка проблеми. Стан розвитку малого підприємництва України впродовж останніх років свідчить про стійку тенденцію до зростання цього сектору економіки держави. Нині ухвалено законодавчі акти, що сприяють розвитку підприємництва на селі. Проте законодавство тільки декларує правову основу розвитку

підприємництва, востання його в економіку. Велике значення мають також розроблення принципів підприємництва, визначення практичних шляхів його розвитку і підтримка з боку держави і суспільства та ін.

В умовах відродження в Україні економіки зростає значення підприємств малого бізнесу. Аграрний сектор перебуває у центрі особливої уваги. Його виняткову суспільну значущість спричиняє незамінність сільськогосподарської продукції та продовольства в житті людини і суспільства. У теоретичному плані вихідною позицією є визначення різних форм підприємництва. Функціонування конкурентного ринкового середовища створює можливість та умови розвитку малого бізнесу.

Малий бізнес потребує постійної суспільної та державної підтримки. Така підтримка буде сприяти становленню та функціонуванню сімейних підприємств, індивідуальних, приватних підприємств, корпорацій, асоціацій, розвитку ділового партнерства [2, с. 43].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості організації та функціонування малого підприємництва в Україні достатньо глибоко досліджуються економістами, наприклад В. Майбородою, М.Д. Бедринцем, В. Ющенком [7, с. 4]. Утім, дослідження питань діяльності малого підприємництва в сучасний період вкрай обмежено, тому поза увагою залишаються поточні проблеми функціонування малого підприємництва.

Проведені дослідження інвестиційної привабливості підприємств малого бізнесу показали, що нині відсутня єдина чітка методика. На нашу думку, для поглибленого визначення кількісних та якісних показників господарської діяльності підприємства велике значення мають наукові підходи до визначення пріоритетних напрямів розвитку.

Мета статті полягає у розробленні методичного підходу до організації інвестиційної привабливості підприємств малого бізнесу та особливостей його ведення в нинішніх ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна привабливість аграрного сектору економіки залишається ще доволі низькою. Значною мірою це пов'язано з наявністю висо-

кого ступеня ризику порівняно з іншими галузями економіки, що зумовлено впливом природно-кліматичних та біологічних факторів на аграрний виробничий процес.

Одним із факторів, здатних реально протистояти вказаним причинам, а відповідно, і впливати на підвищення його інвестиційної привабливості, є страхування господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

На нашу думку, впровадження безпроблемного взаємного страхування є для сільського господарства найбільш ефективною формою страхування. Воно може згуртувати сільських товаровиробників страховим захистом їх майна і, що особливо важливо, – врожаю сільгоспкультур. Через страхування врожаю мінімізуються податки, оскільки страхові внески за цим видом страхування відносяться на собівартість продукції.

Товариства взаємного страхування створюють самі сільські товаровиробники за підтримки державних сільськогосподарських, страхових і фінансових органів. Для цього необхідно розробити статут товариства взаємного страхування і провести збори пайовиків – засновників товариства. На підставі статуту і протоколу зборів про створення товариства проводиться державна реєстрація страхової організації в міській або районній адміністрації за місцем її установи [4, с. 304].

Сьогодні у сфері вдосконалення механізмів страхування сільського господарства передбачається набір відповідної законодавчої і нормативно-правової бази щодо страхування сільського господарства і здійснення заходів, спрямованих на:

- підвищення ролі страховиків у керуванні ризиками сільськогосподарського виробництва; сприяння фінансуванню попереджувальних заходів;

- участь держави в страхуванні ризиків у сільському господарстві через механізм часткової компенсації страхових платежів по обов'язкових видах страхування господарської діяльності сільськогосподарських виробників за рахунок державного бюджету України;

- надання можливостей місцевим органам самоврядування розширювати обсяги страхування сільськогосподарських виробників за часткової участі місцевих бюджетів;

- сприяння входженню України в міжнародну систему перестрахування сільськогосподарських ризиків;

- удосконалення механізмів здійснення добровільних і обов'язкових видів страхування господарської діяльності в аграрному секторі;

- впровадження багаторівневої системи страхового покриття і можливості вільного їх вибору для сільськогосподарських товаровиробників, затвердження максимальних розмірів страхових тарифів по обов'язкових видах страхування в сільському господарстві;

- створення органу з питань регулювання страхового захисту сільськогосподарського виробництва;

- створення розвинутої агентської мережі, надання кваліфікованої консультативної допомоги сільгоспвиробникам щодо питань страхування через систему сільськогосподарської консультативної служби;

- забезпечення рівних умов для всіх страховиків;

- підтримка ініціативи сільськогосподарських товаровиробників щодо захисту своїх економічних інтересів;

- розроблення програм забезпечення підготовки і перепідготовки фахівців із питань страхування;

- підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, працівників сільськогосподарських підприємств із питань страхування.

Таким чином, одним із важливих напрямів сучасної аграрної політики є створення ефективної системи розподілу і керування ризиками виробництва.

Вирішення цих питань – впровадження в механізм страхування товариств взаємного страхування для підвищення захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників, що буде стимулювати нарощування виробництва сільськогосподарської продукції і сприяти забезпеченню належного рівня продовольчої безпеки держави [6, с. 14].

Багатотисячолітня економічна історія показала, що саме страхування дає найбільш повні гарантії компенсації збитку майновим інтересам як підприємствам і організаціям, так і фізичним особам [4, с. 305].

Підприємства, як правило, можуть справитися самостійно з відшкодуванням тільки дрібних збитків. Що стосується тільки дрібних витрат, то жодне підприємство не в змозі їх покрити. Таким чином, об'єктивно виникає потреба у підприємства в страховому захисті свого майна й інших майнових інтересів. Особливо гостро дана проблема виглядає в сфері малого підприємництва.

Діяльність малого підприємництва характеризується високим ступенем схильності до різного роду несприятливих обставин, що збільшуються такими факторами, як:

- відносно низька платоспроможність і високий рівень банкрутства;

- превалювання нестабільних операцій у діяльності підприємства;

- перевага ризиків карного характеру серед небезпек, що загрожують малому підприємству.

Підприємства малого бізнесу значною мірою мають потребу в страховому захисті своїх майнових інтересів. Це пов'язано, насамперед, із відсутністю у них резервів у разі непередбачених збитків.

При цьому у підприємств відсутні реальні можливості накопичувати спеціальні резерви

або залучати додаткові кредити для покриття збитку у разі виникнення несприятливих обставин, тому оптимальним шляхом для малого підприємництва є передача власних ризиків страховій компанії або товариству взаємного страхування. Однією з ключових проблем, з якою зіштовхується будь-який суб'єкт малого підприємництва в процесі ухвалення рішення про страхування, є ціна страхових послуг.

Таким чином, страхування у сфері діяльності підприємств малого бізнесу варто розглядати як умови розвитку цієї категорії підприємств. Незважаючи на гостру необхідність страхового захисту для підприємств малого бізнесу, має місце низький рівень обхвату страхуванням (приблизно 5%) цієї категорії підприємств [5].

Слід зазначити кілька причин настільки незадовільного стану страхового ринку у сфері малого бізнесу.

Насамперед, відсутність адекватних інтересам і можливостям підприємств малого бізнесу умов і форм страхування. Комерційні страхові компанії, заклопотані одержанням максимального прибутку, часом висувають неприйнятні для малих підприємств варіанти страхування. Тарифи, за якими комерційні страхові суспільства пропонують страхуватися, виявляються непосильними. У результаті цього підприємства малого бізнесу практично випадають зі сфери страхування [4, с. 304].

До того ж керівники малих підприємств не завжди можуть правильно представити і сформулювати свій інтерес і не мають у своєму розпорядженні достатні знання про можливості страхування як економічно вигідного методу відшкодування збитків, тому оптимальним шляхом для малого підприємництва є розроблення і реалізація механізму захисту його суб'єктів на основі створення товариств взаємного страхування, що дало б змогу, з одного боку, зменшити відтік коштів, а з іншого – зменшити вартість страхових послуг.

Одним зі шляхів розвитку страхування малого підприємництва є прийняття закону про взаємне страхування і розвиток товариств взаємного страхування, діяльність яких буде спрямована на зниження рівня ризику діяльності підприємств. Товариства взаємного страхування залучають своїх клієнтів, насамперед, можливістю максимально знизити витрати на ведення справи, оскільки вони не оплачують послуги посередників, не фінансують превентивні заходи. Будучи некомерційними організаціями, вони не є платниками податку на прибуток.

Другим рішенням даної проблеми може стати принципово інше відношення страхових компаній до створення продукту для страхування малого бізнесу, ніж наявне сьогодні. Як правило, під час створення страхових продуктів для малого бізнесу страхові компанії розглядають малі підприємства з погляду галузевого підходу і специфіки їх діяльності, не

враховуючи такі істотні фактори під час розрахунку страхових премій, як фінансові можливості клієнта, розмір підприємства, час роботи в галузі, чисельність співробітників, чутливість до ризиків, готовність платити за страхування.

Якщо взяти за основу досвід розвинених країн, то можна з високою часткою ймовірності припустити, що найбільш затребуваним і цікавим страховим продуктом серед підприємств малого бізнесу є такі групи страхових послуг:

- страхування майна, використовованого у виробничому процесі (власного, орендованого);
- страхування різних видів цивільної відповідальності.

Ці напрями страхування варто розглядати як мінімум страхових послуг, без яких мале підприємство не може розглядатися як фінансово захищене. У зв'язку з регулярною недостатністю оборотних коштів підприємства малого бізнесу не в змозі дозволити собі витратити значний обсяг коштів на страхування, навіть якщо й існує реальна необхідність у цьому.

Для розвитку малого бізнесу необхідна наявність багатьох фінансових інститутів, до яких, безсумнівно, належать і лізингові компанії, об'єктивно зацікавлені у зниженні ризиків, зв'язаних із фінансуванням підприємницьких проектів. Дотепер страхування лізингових угод зводилося переважно до страхування майна, яке є предметом лізингу, що не забезпечувало задовольняючий усі сторони договору лізингу захист. Завданнями державних органів, що відповідають за здійснення державної політики у сфері підтримки малого бізнесу, у цьому разі є розроблення типових програм страхування, організація систем добровільної сертифікації послуг страхових компаній і інших професіоналів, що діють на страховому ринку і припускають брати участь у проектах із державним фінансуванням [2, с. 106].

Таким чином, підсумовуючи наведене вище, можна сказати, що як власники, так і керівники малих підприємств не відносять страхування до предметів першої необхідності, скоріше сприймаючи його як дороге та ризиковане вкладення коштів. Проте респонденти, що мають досвід страхування, схильні й надалі здобувати страхову поліси, особливо якщо буде надана можливість одержання знижок, розстрочок по страхових платежах. Окрім того, представляється необхідним для кожної категорії підприємств малого бізнесу надати можливість вибрати обсяг страхового захисту, що його цікавить і який йому доступний із фінансового погляду.

Однак умови страхування, що пропонуються підприємствами малого бізнесу, часом не адаптовані до їхніх потреб, і фінансове навантаження під час страхування виявляється непосильним. Окрім того, керівники і провідні спеціалісти малих підприємств не завжди мають достатні знання і необхідну інформацію про переваги фінансового захисту підприємства

через механізм страхування. Водночас робота в умовах ринкових відносин завжди пов'язана з ризиком утратити майно в силу внутрішніх або зовнішніх причин.

Низький рівень розвитку страхування у сфері малого підприємництва є однією з важливіших причин зниження надійності господарських зв'язків, збільшення числа банкрутств. І, що особливо важливо, недостатній страховий захист підприємств малого бізнесу часом призводить до втрати інтересу потенційних інвесторів до фінансових вкладень у цю сферу [5, с. 138].

Отже, забезпечити безперервність діяльності суб'єктів малого підприємництва можна тільки за умови підвищення ефективності використання механізму страхового захисту.

Особливо негативним явищем стало те, що значна кількість зареєстрованих малих підприємств не діє, а більша частина діючих займається такими швидко прибутковими видами господарської діяльності, як торгівля та посередницькі послуги. Це пояснюється тим, що суб'єкти малого підприємництва розвиваються в умовах несприятливого інвестиційного клімату, що робить не вигідними довгострокові виробничі вкладання. Аналіз стану підприємницької діяльності в Україні показує, що сектор малого і середнього бізнесу потребує ефективної фінансової підтримки як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні.

Це зменшує кредитні ризики й усуває головну перешкоду на шляху надання позик суб'єктам малого підприємництва, особливо початківцям малого бізнесу. Але для цього необхідні відповідні кредитні ресурси банків. На жаль, кредитні ресурси в Україні для малого підприємництва дуже обмежені. Для більшості суб'єктів підприємницької діяльності банківський кредит залишається недоступним через надто високі процентні ставки. Це пояснюється тим, що в національній економіці фактично не діє механізм гарантування кредитів.

Одними з вагомих перепон на шляху розвитку вітчизняного підприємництва є недосконалість чинної податкової системи, надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності, які зумовлюють зростання обсягів реалізованої продукції, прихованої від оподаткування, невпевненість підприємців у стабільності умов ведення комерційної діяльності.

Основними напрямками прискорення розвитку підприємництва в сучасних умовах трансформації, переходу до інноваційної моделі розвитку економіки України є:

1. Подальше вдосконалення законодавчої та нормативної бази щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва.

2. Вдосконалення кредитної політики, а саме організація державних кредитних установ для пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого бізнесу.

3. Вдосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та право тих, що працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення.

4. Подальше посилення державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва (фінансово-кредитної, майнової, інформаційної та кадрової). Створення та забезпечення діяльності мережі бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

5. Стимулювання розвитку підприємництва в галузях, що забезпечують найвищу ефективність суспільного виробництва та його конкурентоспроможність завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, ресурсозберігаючих технологій, випуску принципово нових видів продукції.

6. Забезпечення виконання заходів щодо створення єдиної автоматизованої системи державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

7. Посилення відповідальності органів виконавчої влади, державних службовців за виконання відповідних законів щодо розвитку підприємницької діяльності, зокрема малого бізнесу.

В умовах ринкової трансформації економіки України розвиток підприємництва, зокрема малого бізнесу, має стати одним із найважливіших чинників соціально-економічного зростання. Усвідомлюючи новаторську роль підприємництва, держава надає йому всебічної підтримки.

Висновки. В Україні прийнята та діє низка нормативних актів, які заклали підґрунтя для формування і розвитку підприємництва. Згідно із цими нормативними актами, державна підтримка підприємництва спрямована на створення сприятливих організаційних та економічних умов для його розвитку: надання підприємцям земельних ділянок; передання державного майна, необхідного для здійснення підприємницької діяльності; сприяння підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування, підготовці кадрів; здійснення первісного облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничою та соціальною інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у порядку, передбаченому законом; стимулювання модернізації технології, інноваційної діяльності, освоєння нових видів продукції і послуг та інші види допомоги.

Для забезпечення розвитку вільного підприємництва в Україні законодавчо визначено права, обов'язки та відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності, яка зорієнтована на ефективне господарювання. Підприємцтво несумісне з господарською некомпетентністю, втратами, безвідповідальністю, невиконанням прийнятих зобов'язань і договорів із контрагентами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник; 2-е вид., випр. та доп. Львів.: Центр Європи, 1997. 576 с.
2. Михайлов М.Г. Полятикіна Л.І. Славкова О.П. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2008. 320 с.
3. Полятикіна Л.І., Кадацька А.М. Стан та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні. Інноваційна економіка. 2016. № 1–2. С. 43–48.
4. Полятикіна Л.І. Методологічне та обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств малого бізнесу: монографія. Суми: ПП Вінніченко М.Д., ФОП Литовченко Є.Б., 2016. 380 с.
5. Україна у цифрах у 2015 р. К. : Держстат України, 2016. Ел. опт. диск. Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua/
6. Бедринець М.Д. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01; Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2004. 19 с.
7. Ющенко В. Фінансова підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Вісник НБУ. 1999. Квітень. С. 3–5.